

Tohle torzo nože mi nedávno věnoval přítel, našel ho na zahradě, a když už prý ty kudly sbírám, tak ať si s ním pohraji. Hezká finka, ale záchrana bude těžká, pomyslel jsem si. Protože si však vážím každého nože, každého jeho stvořitele, protože si vážím svých přátel a v neposlední řadě i ku své potěše, pustil jsem se po večerech do zdoluhavé rekonstrukce. Nůž bylo nutné velmi opatrně rozebrat, vzhledem k hloubce koroze a šrámům od jakési brusky jsem musel provést nový výbrus celé čepele, střenku velmi šetrně a jemně očistit. Po sesazení a nabroušení zbývalo vsadit do ručky nové kožené zdobení a teprve tehdy upoutaly mou pozornost vyryté znaky. Rozhodl jsem se, že je přenesu i na nově zhotovenou pochvu, ale hlavou mi vrtalo, zda je jejich význam pouze estetický nebo zda mají tyto symboly hlubší význam. Zamyslel jsem se tedy nad tím, nad čím jsem se měl patrně zamyslet na samém počátku. Mé pátrání po původu takového zdobení bylo velmi neuspokojivé, až mě napadla určitá podobnost s runami. A v těch je naštěstí jako doma můj bratr, jeden z posledních Keltů a hledač starých keltských artefaktů, Ódinův potomek, pro něhož jsou runové znaky druhým mateřským jazykem. Oslovil jsem ho tedy následujícím e-mailem:

Ahoj,

Kamarád mi daroval zajímavou finku, kterou našel, a docela by mě zajímalo, co znamená ten znak.

Nemáš poněti?

Pokračoval jsem v posledních úpravách, až jsem konečně spokojeně odložil dokončený nůž.

A téměř vzápětí přišla odpověď:

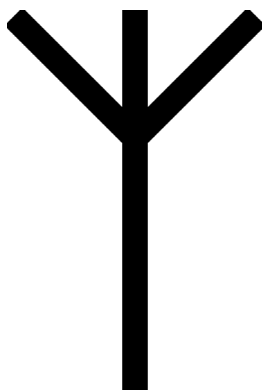
Ahoj,

kde se dá najít takový poklad? Hlavně bych se přimlouval o minimální restaurátorské zásahy do stávajícího stavu nože. Je to Viking. Stáří si netroufám odhadnout, snad 500 - 1000 n.l. Co se týká symbolu, mohlo by se jednat o jednu z mnoha variant tradičního germánského magického znaku, který chrání svého nositele a zastrašuje protivníky. Jedná se o runu ALGIZ, namířenou do všech světových stran. Tento symbol - AEGISHJALMUR (helma děsu) se objevoval na helmách a zbraních. Okraje střenky jsou zdobeny runou KENAZ (světlo, pochodeň, boží světlo).

Gratuluji k nálezu.

Inu cesta do pekel dobrými úmysly dlážděna jest, přesto pro mě toto faux-pas nakonec mělo pozitivní dopad, neboť ve mně rozdmýchalo pohasínající jiskru zájmu o pohanství. Zklamání ze zničení vzácného artefaktu tak ustoupilo zvědavosti a já začal studovat význam uvedených run, až jsem se postupně dopracoval k výkladu Eddy*. Člověku skoro naskakuje husí kůže, když se mu před očima začínají jasně rýsovat důležité spojnice mezi různými filozofickými směry či náboženstvími (pohanství, křesťanství, buddhismus atd.). Koneckonců to potvrzují i moderní vědecké závěry (pravda, často těžce stravitelné), především z oblasti kvantové fyziky...

ALGIZ

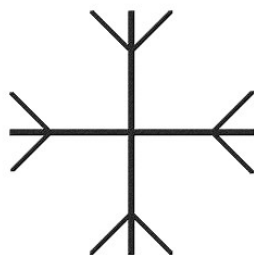
Algiz je patnáctá runa germánského futharku prostého (nejstarší runová abeceda, jejíž název je odvozen od zvuku prvních run - F, U, Th, A, R, K). Vyslovuje se jako souhláska stojící někde mezi Z a R. Runa představuje losí hlavu zepředu a chrání svého nositele před všemi fyzickými i psychickými útoky a nebezpečími. Seveřané považovali losa za mocné totemové zvíře s nesmírně silnými ochrannými energiemi. Jeho parohy byly považovány za psychická čidla, jež dokážou zachytit jemné vibrace živých bytostí. Ochranné energie losa nevyvěrají pouze z jeho schopnosti věřit nebezpečí, ale i z rychlosti a obratnosti, s jakou se vyhýbá nebezpečným situacím. Runa Algiz (Elhaz) je tudíž velmi silným ochranným spojencem.

AEGISHJALMUR (Ægishjalmur)- HELMA DĚSU

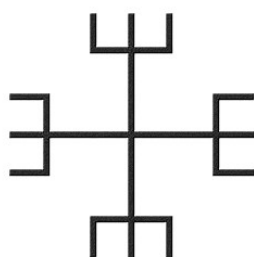

Aegishjalmur, neboli Helma děsu, je tradiční germánské magické znamení, které chrání svého nositele a zastrašuje protivníka. Helma děsu byla podle severských ság součástí pokladu draka Fáfnira, kterého zabil hrdina Sigurd. Drak toto kouzlo dlouhá léta úspěšně používal na odstranění svých nepřátel. V Písni o Reginovi (Nová Edda) se píše: „*Fáfnir leží na Gnitské pláni. Má podobu saně a na hlavě má hroživou přilbu, které se leká vše živé.*“ Sám poraněný drak potom v Písni o Fáfnim říká: „*Přilbu hrůzy jsem proti hrdinům měl, když jsem hlídal planoucí poklad. Sám jsem se domníval, že silnější všech jsem, že se mně nemůže žádný rek rovnat.*“ Podle severské tradice přešla znalost Fáfnirova kouzla spolu s celým pokladem do Sigurdova vlastnictví a ten ho pak naučil další lidi. Říká se, že hadi a draci mají tajemnou schopnost paralyzovat svou kořist strachem a přesně tuto schopnost umí vybudit i znak aegishjalmur, je-li správně použit.

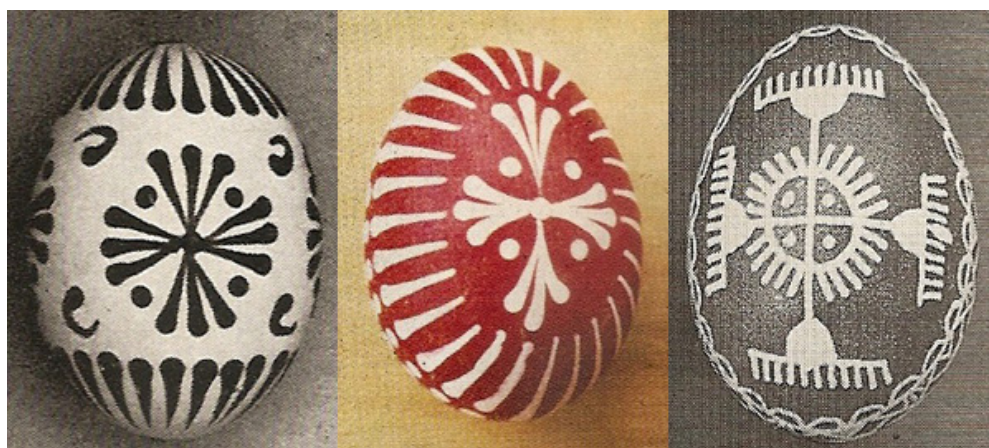
Nejjednodušší varianta Helmy děsu se skládá z runy ALGIZ směřující do všech světových stran:

Velmi podobná je i varianta na následujícím obrázku:

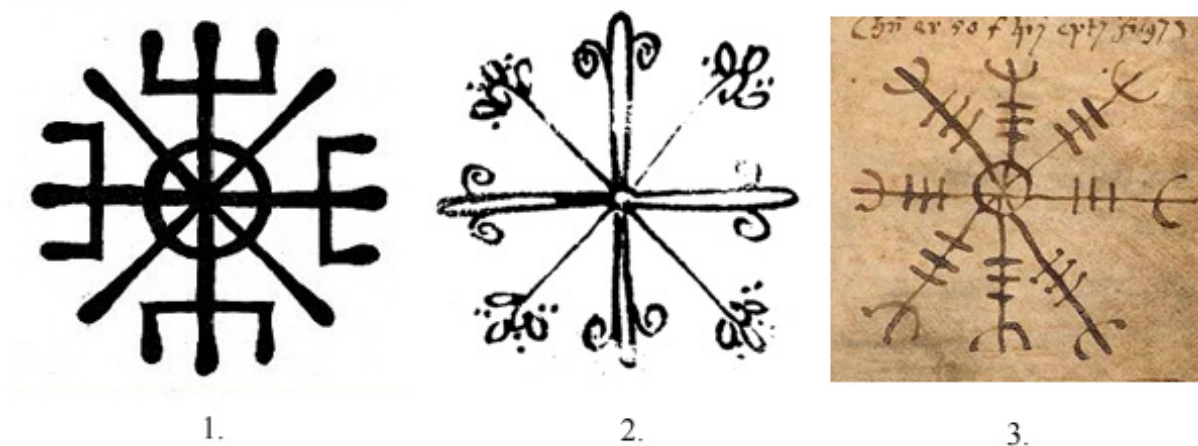
Runa Algiz zde mění svoji formu a spíše než losímu paroží se podobá vidlím, nebo hrábím. Tato forma je doložena i z magických ochranných znaků na kraslicích z různých slovanských oblastí.

vlevo: Dubová (okres Bardejov) na severovýchodním Slovensku, 1968; uprostřed: Chodsko, 1965; vpravo: Slovácko, okolo 1966

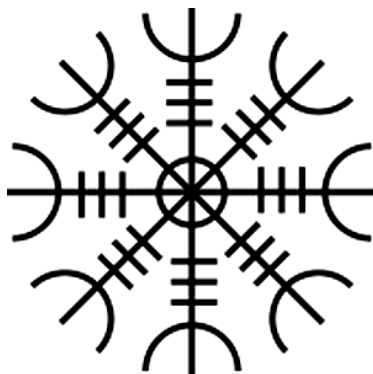

vlevo: Horácká kraslice, 1965, uprostřed: Počátky (okres Pelhřimov), 1959; vpravo: Torysky/Čertižné/Domaníža (Slovensko), 1970

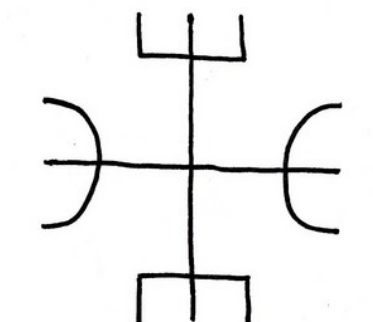

1. „děsivé hlavy“ na obálce *Národopisných aktualit* 2, ročník 1988, vyd. Ustav lidového umění ve Strážnici, podepřeno národními výšivkami z Moravy; 2. lidová výšivka s runovým zaklínadlem; *Národopisné aktuality* 3, roč. 1972, kresba Alexandra Martínková; 3. runové zaříkávadlo *ægishjalmur* z islandského rukopisu

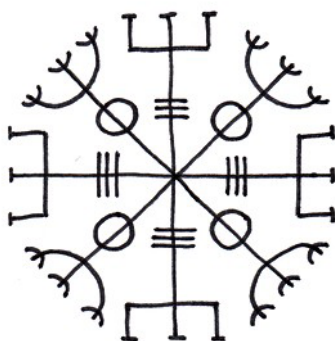
Rozvinutější a zřejmě nejpoužívanější forma Helmy děsu vypadá takto:

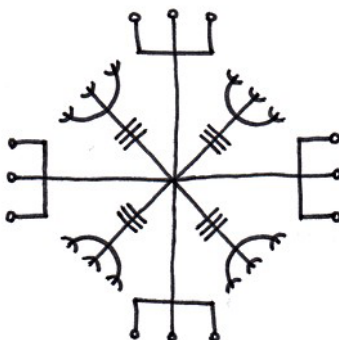
Tento symbol již míří svými rameny do osmi směrů a ovlivňuje podle tradice svou magií bytosti všech devíti světů. Střed znamená představuje Mitgárd a čaroděje, který aegishjalmur používá a osm ramen vyzařuje svou sílu do zbylých osmi světů**. Tento magický znak prý dokáže zastrašit i duchy, trpaslíky, álfy a další bytosti. Germánští bojovníci si prý s oblibou nechávali aegishjalmur před bitvou malovat na čelo. Čaroděj údajně maloval znamení na čela válečníků prsteníčkem své pravé ruky namočeným v krvi nebo slinách. Existuje řada různých variant znaku aegishjalmur. Následující varianta slouží k předcházení konfliktům. Pokud se máte setkat s někým, kde hrozí hádka, můžete si znamení nakreslit nasliněným prstem na čelo a přitom říkat: „Mezi (jméno dané osoby) a mnou, není možný žádný spor!“

Další varianta znaku celkově zesiluje vaše magické operace vysílané směrem ven, tedy na jiná místa a k jiným osobám:

Následující znak naopak upevňuje vaši magickou sílu směrem dovnitř, dodává odvalu, napomáhá soustředění apod.:

Příběh o Sigurdovi a Fáfnirovi v sobě však skrývá i určité varování. Ani skálopevná sebedůvěra a hrůza, kterou pouštíme na ostatní, ještě není zárukou, že vždy zvítězíme. Vždycky je tu možnost, že protivník, na něhož narazíte, bude silný a odvážný. Sigurd drakovi před jeho smrtí říká: „*Přilba hrůzy však neochrání, když stateční se střetnou.*“ Těch opravdu statečných je ale málo, na většinu lidí, kteří vás deptají a ztrpčují vám život, kouzlo aegisjalmuru pravděpodobně zabere.

KENAZ

Slovo Kenaz znamená v překladu Pochodeň. V dobách, kdy ještě lidé neznali elektřinu, bývala pochodeň nejčastějším nástrojem, který přinášel světlo do temnot. Lidé si pochodněmi svítili

v noci na cestu, nebo je upevňovali do držáků na stěny a osvětlovali jimi místnosti. Dnes pochodně již nepotřebujeme, a přesto je stále rádi používáme při různých slavnostech, protože skutečný oheň má své nezaměnitelné kouzlo a při výjimečných příležitostech dokáže navodit výjimečnou atmosféru. Ve staroanglické runové básni se říká: „*Pochodeň poznáme podle jejího plamene, který osvětluje a svítí, kdekoli se sejdou ušlechtilé duše*“, nám napovídá, že runa Kenaz symbolizuje i osvíceného a jasného ducha a přátelské teplo lidského společenství. Kenaz tedy představuje nikoli pouze opravdový oheň, ale také vnitřní plamen, kterým hoří lidé, kteří jsou pro něco zapálení. Touto symbolickou pochodní může být nějaká významná idea a sdílená moudrost, o kterou je třeba pečovat, a kterou je také možno jako pochodeň předávat. Jiným významem této runy je to, čemu se někdy říká sexuální plamen a proto je její patronkou krásná, svůdná a zároveň moudrá bohyně Freya. Podle starých legend nebylo boha, obra, trpaslíka nebo lidského muže, který by po Freye nezatoužil. Ve výkladu může runa Kenaz znamenat, že bude do nějakého našeho problému vneseno světlo a my pochopíme něco důležitého. Ve vztazích značí Kenaz vášně a jen okolní runové znaky nám ukážou, zda bude tato vášně náš vztah budovat či ničit. O ohni se říká, že je dobrý sluha, ale špatný pán. Totéž platí i o runě Kenaz. Ve správné poloze je znamením tepla a světla v pozitivním smyslu, v obrácené poloze je spalujícím žářem. Na tuto skutečnost upozorňují norské i islandské runové básně, které o Kenazu hovoří jako o palčivém vředu. Obrácený Kenaz může znamenat žárlivost nebo posedlost. Objeví-li se v sousedství obrácené runy Kenaz runa Naudiz značí to nějakou závislost. Jsou-li například pohromadě obrácená runa Kenaz a runy Naudiz a Pertho, bude to závislost hráčská. Někteří vykladači vnímají runu Kenaz také jako symbol kovářské výhně, ve které je tvarováno železo a drahé kovy. Staroseverská mytologie je plná příběhů o trpasličích kovářích, kteří v plamenech výhně vytváří řadu mocných kouzelných předmětů, které pak slouží hrdinům a bohům. Kenaz je tedy, kromě jiného, symbolem transformace a vnitřní výhně, která nás přetaví a posune k novým úkolům a cílům. Objeví-li se Runa Kenaz v našem výkladu, může to tedy znamenat také osvícení nebo zasvěcení. V běžném smyslu však znamená runa Kenaz především vůli a zápal do něčeho a také příliv nové energie. Kenaz nás probouzí z letargie a poskytuje bezpečný prostor pro každé vaše konání.

* Germánská mytologie je bájesloví germánských kmenů, které lze charakterizovat jako patriarchální polyteismus (mnohobožství) s archaickými prvky totemismu (jedna z raných forem náboženství, které je založeno na představě, že jedinec nebo nějaká skupina lidí - rodina, rod, kmen apod., souvisí s nějakým společným prapředkem, nejčastěji živočichem či rostlinou, jenž je symbolizován totemem), uctíváním přírodních jevů a s magickými obřady vycházejícími z animistických představ (víra v existenci nesmrtelné, samostatné duše a duchovních bytostí). S postupující společenskou diferenciací se jeho ústředním motivem stalo líčení vzniku a zániku světa, bojů bohů s obry a osudů dvou božských rodů – ásů a vanů. Původně měly mytologické představy jednotlivých kmenů některé společné rysy, avšak pod vlivem křesťanství se vyvíjely rozdílně. Do dnešních dnů se dochoval pouze nepatrný zlomek těchto pověstí a prameny k nim pochází převážně z pera severogermánských obyvatel středověké Skandinávie. Mezi klíčová díla v tomto směru patří rukopisy Codex regius a prozaická Edda, dnes známé jako Starší a Mladší Edda.

**Podle staré severské víry je středem vesmíru bájný jasan Yggdrasil z něhož vyrůstá devět různých světů. Severský šaman Raven Kaldera popisuje tyto světy jako vodou oddělené prostory se svým vlastním plynutím času a svým vlastním, jedinečným ekosystémem. Ve skutečnosti ale nevíme kolik světů vlastně je. Devítka, tedy 3x3, je v severské mytologii číslo symbolické a představuje plnost a dokonalost. S číslem devět se v germánských mýtech setkáváme často. Ódin visel na stromě světa devět dní a nocí a od obra Böltóra, Bestlina otce, získal devět kouzelných písní. Jiných devět kouzelných písní předala vědma Gróa svému synu Svipdagovi. Frey musel ve vášnivě touze čekat na svou nevěstu Gerd devět dlouhých dní a bůh Heimdal je synem devíti dcer mořského boha Aegiho. Visel-li Ódin na stromě devět nocí, byl tam prostě přesně tak dlouho, kolik bylo třeba k jeho prozření. Mluví-li vědma o devíti světech, říká tím, že světů je přesně tolik, kolik jich má být. Posvátná devítka se nám zachovala i v pohádkách. Přemýšleli jste někdy,

proč musí hrdina přejet zrovna devatero hor a devatero řek nebo proč má největší moc právě devatero kouzelného kvítí? To vše má kořeny v dávné keltské a germánské pohanské tradici. Devět mýtických světů není v Eddách nikde pohromadě vyjmenováno. Eddy obsahují informace o mnoha různých světech a ten, kdo se v nich chce vyznat, musí čelit spoustě problémů. Je například Svartálfheim jiným místem než Nidavellir nebo jsou to jen dva názvy pro jeden svět? Je Hel samostatným světem nebo je to jen název místa v Niflheimu? A tak by se dalo pokračovat. Ani uspořádání světů na stromě světa není úplně jasné. Stačí se jen podívat na pár obrázků Yggdrasilu a uvidíte, že variant je mnoho. Nacpat mýtické světy poznané lidmi během šamanských cest do diagramů a přehledných tabulek je prostě nelehké. Nejrozšířenější variantou je asi následující popis devíti světů, kterou dnes používá mnoho severských pohanů. Je to pouze diagram, nepřesná mapa, ale má svou vnitřní logiku a může pomoci se trochu zorientovat v severské kosmologii. Devět světů se dá v tomto výkladu zakreslit do šamanského kruhu. Každý svět má v tomto pojetí svou světovou stranu, místo a směr. Začneme ve středu kruhu, v místě kde žijí lidé, tedy v Mitgardu.

MITGARD (STŘEDNÍ SVĚT) - Svět lidí, hmoty, ale i toho, co je na hmotu bezprostředně navázáno. Mitgard je místo, kde žijeme, ale je to víc než to, co máme přímo před očima. Součástí Mitgardu jsou i energie (duchové) skrývající se za hmotou.

MUSPELLHEIM - Na jih od Midgardu se rozkládá Muspellheim, říše ohně a ohnivých obrů. Muspellheim je jedním ze dvou základních zdrojů života.

NIFLHEIM - Na sever od Mitgardu leží svět mlhy a ledu. Je to zdroj všech vod a druhý základní zdroj života. Rovnováha mezi ledovým Niflheimem a horkým Muspellheimem umožňuje život v Mitgardu.

VANAHEIM - Na západ od Mitgardu se nachází Vanaheim, svět Vanů - bohů a bohyň plodnosti. Vanové ovládají seidr, obávanou extatickou magii. Vanaheim představuje síly rození, růstu, regenerace a sklizně.

JUTUNHEIM - Na východě leží domov skalních a mrazivých obrů Jutunheim. Představuje síly chaosu a změny. Nezkrotný, a vůči světům lidí i bohů, většinou nepřátelský svět.

LJOSSÁLFHEIM - Směrem nahoru do nebeského prostoru se nachází Ljossálfheim, domov světlých álfů. Světli álfové jsou nádherné bytosti ne nepodobné tomu, čemu někteří lidé říkají andělé. Ljossálfheim je říše světla, intelektu a představitosti.

SVARTÁLFHEIM - Směrem dolů, do podzemí, se nachází domov tmavých álfů, kterým někteří říkají skřítci nebo trpaslíci. Jsou to bytosti spjaté se zemí, s kameny a kovy. Vynikající kováři a výrobci kouzelných předmětů. Ljossálfheim symbolicky představuje formativní aspekty bytí.

ÁSGARD - Směrem nahoru, ještě výše než je Ljossálfheim, až pod vrcholem Yggdrasilu, rozkládá se říše Ásů, nebeských bohů. Ásové jsou soudci, válečníci, básníci a mágové. Jejich říše představuje síly řádu, racionality a práva.

HELHEIM - Směrem dolů, do podsvětí, se nachází Helheim, říše mrtvých, rozpadu, rozpuštění a rozkladu. Je to místo předků a jejich moudrosti. Duše tu prý čekají na novou inkarnaci.

To, že jsou tyto severské báje úzce spjaty s naší historií a kulturou, lze asi nejlépe pochopit při bližším pohledu na zdobené přilbice hlavního patrona českých zemí, sv. Václava. Podle názoru některých předních českých historiků (například PhDr. Anežky Merhautové DrSc. nebo Prof. PhDr. Petra Sommera DSc.) se totiž na Svatováclavské helmě nachází vyobrazení boha Ódina. Anežka Merhautová po své analýze Svatováclavské helmy (jejíž výsledky publikovala roku 1992 v článku Der St. Wenzelshelm) určila, že helma vznikla koncem 10. století smontováním jednoduché domácí přilby a členky severského původu s vyobrazením boha Ódina připoutaného ke stromu Yggdrasil, které bylo pro křesťanské prostředí nově interpretováno jako obraz ukřižovaného Krista. Nejvyšší bůh germánského severského pantheonu Ódin podle mytologie obětoval sám sebe, když byl po devět dní a nocí připoután na kmeni posvátného stromu Yggdrasil a probodnut kopím Gungnirem, sám sobě za oběť, aby tak získal tajemství run, symbolu moudrosti. Motiv helmy tak odkazuje

na jeden ze stěžejních příběhů germánské mytologie.

Profesor Petr Sommer ve své knize „Začátky křesťanství v Čechách“ hovoří o principu „interpretatio christiana“, což je označení pro dodatečnou křesťanskou interpretaci předkřesťanských (neboli tzv. pohanských) motivů v umění, společenských zvyků či jiných jevů: „Princip interpretatio christiana u nás téměř symbolizuje tzv. svatováclavská přilba, jedna z nejužívanějších relikvií celého středověku. Podle nejnovějšího rozboru PhDr. Anežky Merhautové (1992) vznikla na konci 10. století smontováním jednoduché domácí přilby a čelenky severského původu s vyobrazením Ódina, které bylo nově interpretováno jako obraz ukřižovaného Krista.“ Helma byla původně nezdobená a bez nánosku. O zdobenou obroučku a nánosek s motivem rozpažené postavy uvázané provazy byla obohacena později. Není jasné, zda byla majetkem knížete Václava, ale nejpozději od doby knížete Boleslava II je s Václavem spojována. Poté se asi stala součástí chrámového pokladu a občas byla vystavována (písemně doloženo na počátku 13. století). Lehce ohnutý nánosek s obroučkou byly zřejmě původně součástí čelenky (čelenky s nánosem nad čelem) severoevropského původu, vyrobené patrně v Hattabú (dnešní Dánsko). Původní ozdoba čela však byla upevněna na týlní a nikoliv čelní stranu helmy. Torzovitě dochovaná obroučka olemovala dolní obvod helmy. Motiv zpodoběný na nánosníku - ornament a na stromě upoutaná postava, jsou severoevropského původu. Postava představuje nejspíše Ódina, provazy a oštěpem připevněného ke stromu a s řevem sbírajícího runy. Křesťanům ovšem postava připomínala Krista a tak byla také v Čechách 10. století chápána. Je oblečena v roušce či sukničce a připoutaná za zápěstí a podpaždí. Pletencový ornament nad její hlavou známe jako takzvaný řetězcový motiv typu Borre například z mnohých vikingských opaskových nákonců - byl oblíben zvláště u Varjagů (Vikingů). Stylizovaná podoba postavy sice připomíná podoby byzantských závěsných litých křížků, ale znázornění otevřených úst je prvek veskrze pohanský, podobný s prvky ornamentů ve stylu Jellinge či Mammen - připomíná hroznou lidskou tvář nebo dračí hlavu s otevřenými ústy známou z výzdoby severských přileb 8. století, jejich funkcí bylo děsit demony a tak odvracet od bojovníka nebezpečí.

Můžeme jen litovat, že v době kdy Josef Václav Myslbek vytvářel dnes asi nejznámější sochařské zpodobení knížete Václava, známé jako „kůň“ z Václavského náměstí, nezobrazil na helmici knížete i tento unikátní a mnohoznačný ornament, tak dobře symbolizující vícevrstvnatost našich dějin.

